

Asia: VN/20569/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Perheryhmäkoti Satakielessä teemme lastensuojelun jälkihuoltoon rinnastettavaa työikäisten sosiaalityötä ja ohjausta alaikäisinä yksin tulleiden, oleskeluluvan saaneiden nuorten kanssa. Pidämme esitystä lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemisesta 25 vuodesta 23 ikävuoteen toimimattomana ja kustannuksia tosiasiallisesti lisäävänä.

Hallituksen esitys on tekijän mukaan valmisteltu ”kiireisessä aikataulussa virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä”. Esityksessä mainitaan lisäksi, että aiempi jälkihuollon ikärajaa koskeva lastensuojelulain muutos (542/2019) ”ei pohjautunut tavanomaiseen virkavalmisteluun ja sen yhteydessä tehtävään vaikutusarviointiin”. Ikärajan nostamisesta on vasta vähän aikaa (1.1.2020), eikä siitä ole tehty kattavaa vaikuttavuusarviointia. Ikärajan muuttaminen tempoilevasti muutaman vuoden välein ilman riittävää virkavalmistelua ja vaikutusten kokonaisarviointia vaikuttaa hätiköidyltä ja hallituksen esityksessä todetaankin, että se ollaan tekemässä vain osana valtionalouden säästöohjelmaa. Todellisen kustannussäästön arviointi jää Petteri Orpon hallitusohjelmassa (24 milj.) ja hallituksen esityksessä (11 milj.) epämääräiseksi ja puutteelliseksi. Hallitusohjelmassa ikärajan laskua ei ole perusteltu, taustoitettu tai arvioitu millään tavalla.

Hallituksen esityksessä todetaan: ”Kattavia tilastoja siitä, mitä palveluja jälkihuoltona järjestetään tai mitkä jälkihuoltoon kokonaiskustannukset ovat, ei ole kansallisesti saatavissa. Tiedossa on, ettei jälkihuollossa aina ole riittävästi yhteensovitettuja tukitoimia ja -palveluja tai vierellä kulkijoita tiivistä tukea tarvitseville nuorille. Lastensuojelun jälkihuollon yhtenä tärkeänä onnistumisena on kuitenkin pidetty juuri rinnalla kulkevan aikuisen tukea.” Ehdotammekin, että jälkihuollon ikärajan laskun sijasta säästöjä haettaisiinkin jälkihuollon nykytilanteen yhtenäistämistä ja kehittämistä. Se, että ei ole tutkittua tietoa ja tilastoja ei tarkoita sitä, että tietoa ei olisi lainkaan - sitä vain ei ole koottu keskitetysti.

Toisaalta jo STM:n raportissa Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti (2019:43) on todettu: ”Vahvalla monialaisella tuella voidaan vahvistaa nuorten ihmis- ja perusoikeuksia sekä vähentää syrjäytymistä, inhimillistä kärsimystä ja niistä aiheutuvaa turvallisuusriskiä sekä kasvavia taloudellisia kustannuksia. Kokonaisvaltainen ja koordinoitu tuki tuottaa merkittävän taloudellisen säästön. Aiheesta on jo olemassa systemaattista näyttöä.” (s.12). Kyseissä raportissa on vuonna 2019 arvioitu lastensuojelun jälkihuollon kustannusten nousevan noin 12 milj. ikärajan nostamisen takia (21 vuodesta 25 vuoteen) ensimmäisen neljän vuoden aikana. Kuitenkin pitkäaikaisasiakkuuksien vähentymisen myötä uudistuksen arvioitiin olevan julkistaloudellisesti kannattava ja tuottavan yhteiskunnalle kokonaissäästöjä. (s.21-22). Nyt tuosta ikärajan nostosta on kulunut aikaa 3,5 vuotta ja olisi mainittujen kokonaissäästöjen kartoittamisen aika. Toivommekin, että nämä säästöt tutkitaan ja arvioidaan huolellisesti ennen uuden ikärajamuutoksen tekemistä.

Aikuistuvien nuorten palvelujärjestelmän, kuten muunkin nuorten palvelujärjestelmän mainitaan hallituksen esityksessä olevan pirstaleinen. Tätä on koko Suomen sosiaali- ja terveystalouden palvelujärjestelmä ja siitä putoaminen lisää syrjäytymisen riskiä entisestään. Rikkinäisen taustan omaavat, haavoittuvassa asemassa olevat lastensuojelun jälkihuollon nuoret ovat tässä järjestelmässä yksin ja eksyksissä. Lisäksi heillä on ikätovereitaan enemmän päihde- ja mielenterveyden haasteita sekä asunnottomuutta. Tällaisessa elämäntilanteessa ei kenelläkään ole kykyjä ja voimavaroja etsiä ja vaatia itselle kuuluvia palveluja hajanaisesta palvelujärjestelmästä. Tätä varten näillä nuorilla on olemassa oma työntekijä, joka on usein nuorelle ainoa hallituksen esityksessäkin mainittu ”rinnalla kulkeva aikuinen” ja palvelujen koordinoija. Tämän työntekijän tehtävänä on osaltaan taata se, että jälkihuolto on määritelmänsä mukaisesti kokonaisvaltaista tukea nuorelle, vaikka se olisin kasattu kokoon hyvinkin hajanaisessa palveluviidakossa.

Jälkihuollon työ on matalan kynnyksen palvelua yhdeltä luukulta. Työntekijöillä on mahdollisuus tehdä kotikäyntejä ja joustaa tapaamisten tiheydessä asiakkaiden tilanteiden vaihtuessa joskus hyvinkin nopeasti. Toisin on tällä hetkellä Tampereella työikäisten sosiaalityössä, jossa jo pelkkä palvelun piiriin pääseminen kestää jopa kolme kuukautta ja kotikäyntejä tehdään vain poikkeustilanteissa.

THL:n arvion mukaan jälkihuollon tarve laskee huomattavasti iän myötä. Oman kokemuksemme mukaan yksin maahan tulleilla lapsilla on selkeä aikuistumisen ja kypsymisen vaihe juuri 23-24-vuotiaina. Tämän aikuistumisen ja elämän tasaantumisen jälkeen pystymme kotoutumislain mukaisessa jälkihuollossa vielä tarjoamaan kevyttä tukea ja olemaan läsnä nuoren elämässä, mikäli tilanne vaatisikin yllättäen nopeaa reagointia. Nuoren on helppo olla tarpeen vaatiessa yhteydessä omaan jälkihuollon työntekijäänsä, kun taas muut palvelut yleisistä terveystalouksista työikäisten sosiaalipalveluihin ovat nykyään erittäin kuormittuneita ja asiakkaan vaikeasti tavoitettavissa. Tuen ollessa kevyempää ovat myös kustannukset pienemmät. Ennen ikärajan nostamista ohjasimme suuren osan asiakkaistamme työikäisten sosiaalipalveluihin heidän täytettyään 21 vuotta. Nykyään 25-vuotta täyttävistä asiakkaistamme vain murto-osa on siirtynyt tai siirtymässä työikäisten sosiaalipalveluihin pitkäaikaisasiakkaiksi.

Kustannusten arvioinnissa ei ole lainkaan huomioitu ehkäisevän työn edullisuutta korjaavaan työhön verrattuna eikä yli 23-vuotiaiden avun tarpeiden kustannuksia muissa palveluissa ole arvioitu. Nuoren elämässä on ikävuosina 18-25 monia muutoksia. Opiskelut alkavat, keskeytyvät tai päättyvät. Nuori siirtyy ammattiin valmistumisen jälkeen työelämään tai jää työttömäksi. Osa perustaa oman perheen. Jokainen muutos on epävarmoissa olosuhteissa kasvaneille nuorille aina iso kasvamisen kriisi, jossa tutun aikuisen ihmisen tuki on merkittävä. Työikäisten sosiaalipalveluissa ei ole riittävästi resursseja joustavaan rinnalla kulkemiseen ja tarvittaessa intensiivisempiin tuen jaksoihin. Tosiasiallisesti jälkihuollosta syntyneet mahdolliset säästöt siirtyisivät ikärajan laskun myötä kustannuksiksi työikäisten sosiaalipalveluihin, mielenterveys- ja päihdepalveluihin, poliisille ja oikeuslaitokselle. Julkisuudessaakin on viime aikoina todettu, että monet lasten huostaanotot johtuvat nykyisistä riittämättömistä lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluista ja nyt hallitus on leikkaamassa lisää erityisen haavoittuvassa asemassa olevien nuorten palveluja.

Jälkihuollon asiakassuunnitelman päivitystä pidetään hallituksen esityksessä keskeisenä edellytyksenä sille, että siirtymä tarpeenmukaisten muiden palveluiden ja etuuksien piiriin olisi suunnitelmallinen. Kirjoittaja tietää ilmeisen vähän asiakassuunnitelmien tekemisestä ja niiden noudattamisesta. Asiakassuunnitelma tehdään kulloisessakin palvelussa asiakkaan sen hetkisen elämäntilanteen ja toiveiden perusteella. Sillä ei voida sitouttaa muita palvelujen tuottajia, saati asiakasta itseään. Täten ehdotetun lakimuutoksen tullessa voimaan ei jälkihuollon asiakassuunnitelman päivittämisellä 22-vuotiaana ole mitään takeita siitä, mitä palveluja hän muualla saa täytettyään 23.

Hallitusohjelmassa halutaan lisätä lasten ja nuorten yhdenvertaisuutta. Sitä ei lisätä leikkaamalla heiltä, joilla jo lähtökohtaisesti on ollut elämässä vähemmän. Erilaisille nuorille tarjottu samanlainen palvelu ei tuota yhdenvertaista lopputulosta, vaan palvelut tulee tuottaa palvelun tarvitsijoiden mukaan. Lastensuojelun jälkihuollossa olevat aikuistuvat ja vaikeuksiin ajautuneet nuoret ovat lapsuudessaan jääneet vaille riittävää tukea läheisissä aikuissuhteissa, lapsuuden instituutioissa sekä lapsiperheiden, lasten ja nuorten palveluissa. Tästä syystä todellista yhdenvertaisuutta on tarjota heille muita nuoria vahvempaa ja riittävää aikuistumisen tukea, jotta heidän aikuisuutensa olisi parempi kuin lapsuutensa ja heistä tulisi täysivaltaisia ja toimintakykyisiä yhteiskunnan jäseniä. Vain riittävillä kohdennetuilla palveluilla ehkäistään syrjäytymistä ja ylisukupolvista huono-osaisuutta.

Kokemuksiemme perusteella emme pidä perusteltuna lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemista.

Siltä osin kuin esityksessä on tehty teknisiä muutoksia lastensuojelulakiin ja tarpeelliset lisäykset varhaiskasvatusta koskeviin kuntien kustannusten jakoa koskeviin säännöksiin, meillä ei ole lausuttavaa.

Satakielen perheryhmäkodin jälkihuollon puolesta

Laillistettu sosiaalityöntekijä Ani Tuusa

Tuusa Ani
Satakielen perheryhmäkoti